



GHEORGHE I. CANTACUZINO

(1937–2019)

Arheolog – în primul rând –, istoric și om de cultură, Gheorghe I. Cantacuzino s-a născut la 13 septembrie 1937 la București, într-o familie de veche tradiție boierească cu ascendență domnească, bunica sa fiind faimoasa personalitate a scenei românești – Maria Filotti –, în locuința căreia a crescut și a trăit până la sfârșitul vieții. A urmat cursurile școlii primare și pe cele ale prestigiosului liceu „Sfântul Sava”, după care s-a înscris, în 1954, la Facultatea de Istorie din cadrul Universității București, cinci ani mai târziu obținând licența în specialitatea „istorie universală veche și arheologie”. După absolvire, timp de mai bine de 50 de ani, și-a dedicat întreaga energie cercetării monumentelor medievale în cadrul instituțiilor la care a lucrat.

Și-a început activitatea de arheolog la Muzeul din Tulcea (1959–1961) și, pentru scurt timp, a fost muzeograf la Muzeul de Artă Populară „Nicolae Minovici” (1962–1963). Din 1963 a activat ca arheolog la Direcția Monumentelor Istorice, acolo unde, prin cercetările sale la o serie de monumente, s-a făcut cu adevărat remarcant. În 1977, în cadrul Institutului de Arheologie, a susținut teza de doctorat cu titlul *Cetăți și curți domnești din Țara Românească în secolele XIII–XVI*, sub îndrumarea profesorului Gheorghe Ștefan, membru corespondent al Academiei Române. Lucrarea, deosebit de importantă și de pionierat la acel moment, avea să fie publicată în 1981

sub titlul *Cetăți medievale din Țara Românească în secolele XIII–XVI*, fiind distinsă cu premiul Academiei Române. Valoarea și actualitatea lucrării, în pofida scurgerii timpului, au fost confirmate și de apariția celei de-a doua ediții, în anul 2001, volum care se diferențiază de prima ediție prin foarte mici și inerente completări datorate progreselor înregistrate de cercetarea arheologică în domeniu.

După desființarea abuzivă a Direcției Monumentelor Istorice, începând cu anul 1978, și-a continuat activitatea în cadrul Muzeului Național de Istorie a României până în 1990, când a revenit ca membru de bază la nou înființata Direcție a Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice. Pentru scurt timp, în anii 1994–1996, a fost consilier în cadrul Direcției Monumentelor Istorice din Ministerul Culturii. În anul 1996 avea să fie integrat în calitate de cercetător științific gradul I la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, unde și-a desfășurat activitatea cu acribie până în momentul pensionării, în anul 2009. A fost perioada de maximă maturitate și fecunditate științifică, Institutul de Arheologie fiind a doua sa casă după perioada foarte rodnică petrecută la Direcția Monumentelor Istorice.

Chiar dacă, din punct de vedere instituțional, a intrat relativ târziu în rândul membrilor Institutului de Arheologie, Gheorghe I. Cantacuzino a fost o prezență permanentă în viața științifică a instituției noastre, precum și în activitatea unor comisii de specialitate ale Academiei Române sau pendinte de alte organisme științifice naționale. S-a remarcat în mod deosebit în cadrul Comisiei de Istorie a Orașelor din România a Academiei Române, a cărei activitate a sprijinit-o încă de la înființare, fiind, din 1992, unul dintre vicepreședinții comisiei.

Specialist recunoscut și apreciat în domeniul arheologiei Evului Mediu, Gheorghe I. Cantacuzino s-a impus atenției opiniei publice științifice românești și din străinătate atât prin sobrietatea abordării tuturor problemelor de care s-a ocupat, cât și prin evitarea statornică a formulării de ipoteze hazardate în interpretarea rezultatelor obținute în urma săpăturilor arheologice pe care le-a efectuat. De-a lungul timpului, a participat la numeroase campanii arheologice ca membru în colectiv sau coordonator al cercetărilor în peste 30 de situri¹. De fiecare dată ideile lui Gheorghe I. Cantacuzino

¹ Telița (jud. Tulcea) – 1959 (în colectiv); Histria – sectorul Capul Viilor – 1960 (în colectiv); sectorul necropola tumulară – 1963 (în colectiv); Mănăstirea Galata (Iași) – 1964 (în colectiv); Mănăstirea Dragomirna (jud. Suceava) – 1964; Mănăstirea Cetățuia (Iași) – 1964–1965, 1967; Ansamblul fostei mănăstiri Mărcuța (București) – 1965; Mănăstirea Argeșului (Curtea de Argeș) – 1965; Schitul Brădet (jud. Argeș) – 1966; Mănăstirea Moldovița (jud. Suceava) – 1965–1967; Biserica Sf. Vineri din Curtea Domnească Târgoviște – 1966–1968; Mănăstirea Humorului (jud. Suceava) – 1968, 1970 (în colectiv); Cetatea Poenari (jud. Argeș) – 1968–1970; Cetatea Oratia – Podul Dâmboviței (jud. Argeș) – 1968–1969 (în colectiv); Fosta mănăstire Vodița (jud. Mehedinți) – 1970; Mănăstirea Tismana (jud. Gorj) – 1970, 1972, 1974–1975; Ansamblul Stelea; zona centrală Târgoviște – 1970–1973, 1980–1983 (în colectiv); Mănăstirea Putna (jud. Suceava) – 1971–1973 (în colectiv); Mănăstirea Mera (jud. Vrancea) – 1972 (în colectiv); Bisericile Sf. Nicolae Vechi și Stamatinești din Focșani – 1973; Mănăstirea Săraca din Șemlacul Mic (jud. Timiș) – 1973; Biserica lui Ștefan cel Mare din Războieni (jud. Neamț) – 1974; Fosta Mănăstire Bradu din Tisău (jud. Buzău) – 1974; Biserica Sf. Gheorghe din Sânpetru (jud. Hunedoara) – 1975; Câmpulung Muscel – Ansamblul fostei curți domnești – 1975–1977, 1981–1982, 1984 (în colectiv); Târgoviște – Curtea Domnească – 1976, 1989 (în colectiv); Cetatea

au atras atenția asupra unui aspect mai puțin luat în considerare în aprecierea activității științifice a unui cercetător – soliditatea culturii sale istorico-arheologice. Educația aleasă, eleganța și politețea, întotdeauna cu un sfat și cuvinte de încurajare pentru cei mai tineri aflați la început de drum, l-au caracterizat ca om și coleg.

În cei aproximativ 50 de ani de activitate a abordat o largă paletă de probleme științifice – monumente istorice religioase și laice, chestiuni de urbanism privind centrele orășenești medievale, cu predilecție din Țara Românească, la care se adaugă diverse aspecte de civilizație și artă medievală. Opera științifică numără peste 100 de titluri – cărți, studii, articole, note și recenzii. Se remarcă, pe lângă teza care l-a consacrat, două volume dedicate cercetării monumentelor din Târgoviște și Câmpulung – poate cele mai dragi sufletului său și unde și-a petrecut lungi perioade de timp – *Atlas istoric al orașelor din România. Seria B. Țara Românească. Fasc. 1. Târgoviște*, 2006, și *Începuturile orașului Câmpulung și curtea domnească. Aspecte ale civilizației urbane la Câmpulung*, București, 2011.

Plecarea sa dintre noi, la 27 iulie 2019, lasă un gol imens în rândul arheologilor specializați în cercetarea monumentelor medievale, și așa extrem de puțini. Conduita profesională și ținuta sa morală, în vremuri tulburi sau mai liniștite, au impresionat și au impus respect și apreciere, de-a lungul timpului aducându-i titlatura de „Prințul”, atât grație calităților, cât și ascendenței sale ilustre. Pentru apropiați și colegi, mai vârstnici sau mai tineri, a fost și va rămâne cunoscut sub numele de Tamino (inspirat, poate, de personajul mozartian din opera *Flautul fermecat*), totdeauna un model uman și profesional.

Adrian Ioniță*

LISTA LUCRĂRILOR PUBLICATE

VOLUME

Biserica Stelea, București, 1968 (în colaborare).

Mănăstirea Cotroceni, București, 1968.

Cetăți medievale din Țara Românească (sec. XIII–XVI), București, 1981.

Enisala (jud. Tulcea) – 1976 (în colectiv); Cetatea Turnu – Turnu Măgurele (jud. Teleorman) – 1978–1979; Biserica Sf. Nicolae din Leșnic (jud. Hunedoara) – 1984; Mănăstirea Govora (jud. Vâlcea) – 1985; Cetatea Făgăraș (jud. Brașov) – 1987; Ruinele fortificației antice din Hârșova (jud. Constanța) – 1988–1989; Orașul de Floci – Piuă Petrii (jud. Ialomița) – 1988 (în colectiv); ruinele curții feudale din Mironcești (jud. Giurgiu) – 1988; Valea Mânăstirii (jud. Gorj) – 1989; Cetatea Turnul Roșu (jud. Sibiu) – 1989 (în colectiv); Conacul Rosetti-Balș din Pribești (jud. Vaslui) – 1993; Mănăstirea Pângărați (jud. Neamț) – 1993–1994; Mănăstirea Probotă (jud. Suceava) – 1994 (în colectiv); Mănăstirea Snagov (jud. Ilfov) – 1996; Târgșor (jud. Prahova) – 1997 (în colectiv); Cetatea Voinești (jud. Dâmbovița) – 2001; Câmpulung Muscel – Ansamblul fostei curți domnești – 2000–2005; Curtea Domnească din Târgoviște – 2015–2018 (în colectiv).

* Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București; e-mail: aionita67@yahoo.com.

Fortificațiile și amenajarea teritoriului pentru apărare (în colaborare), în *Istoria militară a poporului român*, vol. II, București, 1986, p. 85–93.

Sistemul de fortificații (în colaborare), în *Istoria militară a poporului român*, vol. III, București, 1987, p. 81–97.

Cetăți medievale din Țara Românească în secolele XIII–XVI, București, 2001.

Câmpulung. Vechi monumente și biserici, București, 2002.

Mănăstirea Tismana, București, 2004.

Atlas istoric al orașelor din România. Seria B. Țara Românească. Fascicula I. Târgoviște, București, 2006.

Începuturile orașului Câmpulung și curtea domnească. Aspecte ale civilizației urbane la Câmpulung, București, 2011.

STUDII – ARTICOLE – RAPOARTE ARHEOLOGICE

Cercetările arheologice de la Telița, MCA 8, 1962, p. 373–382 (în colaborare).

Date arheologice asupra vechii mănăstiri a Humorului, SCIV 20, 1, 1969, p. 67–82 (în colaborare).

Date arheologice în legătură cu cronologia unor construcții ale Curții domnești din Târgoviște, Monumente istorice. Studii și lucrări de restaurare 3, 1969, p. 147–151.

Aspecte ale evoluției unui vechi monument din Târgoviște: biserica Sf. Vineri, Valachica 1, 1969, p. 61–70.

Cercetările arheologice de la biserica din Brădet – Argeș și problema datării monumentului, BMI 39, 2, 1970, p. 66–68.

Date noi cu privire la un element din arhitectura cetății Poenari, recent descoperite, BMI 39, 4, 1970, p. 56–59 (în colaborare).

Probleme ale raportului dintre începuturile așezărilor urbane și curțile domnești din Țara Românească, Studia Valachica 2, 1970, p. 95–111.

Date preliminare asupra cercetărilor efectuate la ansamblul mănăstiresc Stelea (1969–1970), Studia Valachica 2, 1970, p. 173–178 (în colaborare).

Date noi cu privire la cetatea Poenari (Argeș), StComPitești 3, 1971, p. 201–216.

Cetatea Poenari, SCIV 22, 2, 1971, p. 263–289.

Probleme ale cronologiei ruinelor fostei mănăstiri Vodița, SCIV 22, 3, 1971, p. 469–478.

Elemente de caracter bizantino-balcanic în fortificațiile medievale din Țara Românească, BMI 40, 3, 1971, p. 24–31.

Vechea mănăstire a Moldoviței în lumina cercetărilor arheologice, BMI 40, 3, 1971, p. 79–84.

Biserica lui Ștefan cel Mare din Războieni, monument comemorativ, MemAntiq 4–5, 1972–1973, p. 231–235.

Unele aspecte ale cercetării arheologice la monumentele istorice, BMI 42, 2, 1973, p. 71–72.

Date arheologice privind trecutul unei mănăstiri bănățene: mănăstirea Săraca, din Sendlacul Mic, Mitropolia Banatului 24, 4–6, 1974, p. 299–309.

Considerații asupra ceramicii descoperite la mănăstirea Putna în anul 1971, SCIVA 25, 4, 1974, p. 527–544 (în colaborare).

Vechea biserică Stelea din Târgoviște, RMM–MIA 43, 1, 1974, p. 39–42.

Cronica săpăturilor arheologice – 1974 (m-rea Dobrovăț, m-rea Bradu, biserica Stamatinești Focșani, piața centrală din Târgoviște, m-rea Mera, casa Ion Zidaru din Bistrița, ruinele bisericii catolice din Baia, biserica Sf. Nicolae din Rădăuți, biserica reformată din Feliceni, cetatea Aiud, castelul din Criș, cetatea Târgu Mureș, biserica Sf. Nicolae din Brâncoveni, biserica fostei episcopii din Vad, biserica Sf. Margareta din Mediaș, biserica din Sadu, Catedrala romano-catolică din Alba Iulia), RMM–MIA 43, 2, 1974, p. 94–95.

Cercetările arheologice la biserica lui Ștefan cel Mare din Războieni, RMM–MIA 45, 2, 1976, p. 63–64.

Cercetări arheologice la biserica din Sânpetru, Sargetia 13, 1977, p. 285–292.

Cercetarea și restaurarea unei case din ansamblul fostei Curți domnești din Câmpulung, RMM–MIA 47, 1, 1978, p. 71–76 (în colaborare).

Sondaje arheologice în orașul Focșani, CA 3, 1979, p. 251–260.

Ceramica medievală descoperită la Vodița prin săpăturile din anul 1970, CA 3, 1979, p. 439–451.

Raport preliminar de cercetare arheologică la Cetatea Turnu (1979), MCA (a XIII-a Sesiune anuală de rapoarte, Oradea 1979), Oradea, 1979, p. 413–417 (în colaborare).

Sondajele arheologice de la ctitoria lui Neagoe Basarab din Curtea de Argeș (1965), StudComPitești 5, 1980, p. 239–244.

Cercetările arheologice din cetatea de la Enisala (1976), Peuce 8, 1980, p. 450–471 (în colaborare).

Cercetările arheologice de la Cetatea Turnu, MCA (a XIV-a Sesiune anuală de rapoarte, Tulcea 1980, București, 1981, p. 545–548).

Cercetări arheologice la Cetatea Turnu, Turnu Măgurele (jud. Teleorman), CA 4, 1981, p. 100–119.

Probleme ale secolelor XIII și XIV la Câmpulung și cercetările arheologice la fosta curte domnească, SCIVA 32, 1, 1981, p. 131–139.

Sistemul defensiv al statului și lupta pentru apărarea independenței Țării Românești la sfârșitul sec. XIV și în prima jumătate a sec. XV, MuzNaț 5, 1981, p. 159–164.

Principalele rezultate ale cercetărilor arheologice de la fosta curte domnească din Câmpulung din anii 1975–1977, StudComCâmpulungMuscel, 1981, p. 23–29 (în colaborare).

O mărturie arheologică privind viața economică a Câmpulungului medieval, StudComCâmpulungMuscel, 1982, p. 51–54 (în colaborare).

Aspecte ale cercetării arheologice privind începuturile urbane ale Târgoviștei, CA 5, 1982, p. 225–233.

Cercetări arheologice în zona centrală a orașului Târgoviște, MCA (a XV-a Sesiune anuală de rapoarte, Brașov, 1981), București, 1983, p. 508–512 (în colaborare).

Vechi etape de locuire medievală în zona ansamblului Stelea din Târgoviște, CA 6, 1983, p. 225–230.

Unele probleme privind cercetările arheologice de la Câmpulung, CA 7, 1984, p. 199–206.

Date arheologice asupra unor vestigii medievale din zona centrală a orașului Târgoviște (zona ansamblului Stelea), RMM–MIA 15, 2, 1984, p. 35–42 (în colaborare).

Cercetările arheologice în zona fostei curți domnești din Câmpulung, MCA (a XVI-a Sesiune anuală de rapoarte, Vaslui, 1982), București, 1986, p. 287–290 (în colaborare).

- Cercetări arheologice în zona centrală a oraşului Târgovişte*, MCA (a XVI-a Sesiune anuală de rapoarte, Vaslui, 1982), Bucureşti, 1986, p. 291–293 (în colaborare).
- Cercetări arheologice efectuate în anii 1982 și 1983 la ansamblul Stelea din Târgovişte*, CA 8, 1986, p. 113–126 (în colaborare).
- Cercetările arheologice de la Leşnic, jud. Hunedoara*, CA 8, 1986, p. 127–133.
- O monedă de la Vladislav I Vlaicu*, CN 6, 1990, p. 104–105.
- Ruinele Curţii feudale de la Coiani (Mironeşti) – judeţul Giurgiu. Date arheologice și arhitectonice*, BCMI 1, 1–2, 1990, p. 62–69 (în colaborare).
- Colocviul internațional „Roma e le capitali europee dell’archeologia”*, BCMI 2, 4, 1991, p. 86.
- Les vestiges archéologiques en Roumanie. Protection et valorisation*, Eutopia, Roma I, 1992, p. 119–123.
- Cercetări arheologice la fortificațiile de la Hârşova*, BCMI 3, 1, 1992, p. 58–67.
- Cercetări arheologice la mănăstirea Govora*, BCMI 3, 3, 1992, p. 21–34.
- Aspecte ale cercetării arheologice a oraşului medieval din Țara Românească*, BCMI 3, 4, 1992, p. 29–33.
- Cercetările arheologice din zona fostei Curţi Domneşti din Câmpulung, jud. Argeş*, MCA. A XVII-a sesiune anuală de rapoarte, Ploieşti 1983, Bucureşti, 1993, p. 517–524 (în colaborare).
- Cercetări arheologice din incinta fostei mănăstiri Mărcuța*, BCMI 4, 1–2, 1993, p. 26–34.
- Sondajele arheologice de la conacul Rosetti-Balş din Pribeşti*, BCMI 4, 3–4, 1993, p. 23–28.
- Vestigii medievale la Valea Mănăstirii, pe Motru*, SCIVA 44, 4, 1993, p. 359–374.
- Date arheologice privind construcțiile specifice arhitecturii comerciale din Țara Românească*, AnBr S.N. 1, 1993, p. 351–361.
- Aspecte ale dezvoltării urbane a Târgoviştei în prima jumătate a secolului al XVII-lea*, Historia Urbana 2, 1, 1994, p. 71–78.
- Cercetări arheologice la mănăstirea Polovragi*, BCMI 5, 1–4, 1994, p. 11–18.
- Cetățile dunărene și dezvoltarea unor centre urbane din Țara Românească*, Historia Urbana 4, 1–2, 1996, p. 113–122.
- Considerații arheologice în legătură cu trecutul mănăstirii Tismana*, SCIVA 47, 4, 1996, p. 343–368.
- Cercetări arheologice la Făgăraş*, CA 10, 1997, p. 239–248.
- Cercetări arheologice la cetatea Turnul Roşu*, CA 10, 1997, p. 291–308 (în colaborare).
- Cercetări arheologice la mănăstirea Probota – Zona de vest a incintei*, RMI 66, 1–2, 1997, p. 25–28.
- Date arheologice și istorice privind Mănăstirea Pângărați, jud. Neamț*, MemAntiq 21, 1997, p. 227–252.
- Observații arheologice la Snagov*, SCIVA 48, 3, 1997, p. 255–270.
- Târgovişte – ville et résidence princière*, Historia Urbana 5, 1, 1997, p. 5–15.
- Unele aspecte ale culturii urbane medievale la Câmpulung*, Historia Urbana 5, 2, 1997, p. 209–221.
- Probleme ale cercetării meșteşugurilor în oraşele medievale din Țara Românească*, Historia Urbana 6, 1–2, 1998, p. 13–22.

- Unele aspecte ale culturii urbane medievale la Câmpulung (Muscel)*, CI 17, 2, 1998, p. 425–438.
- Considerații privind necropola din jurul bisericii vechii Curți domnești din Câmpulung*, SCIVA 49, 2, 1998, p. 181–193.
- Puncte de vedere privind evoluția Curții domnești din Târgoviște în secolele XIV–XVI*, SCIVA 50, 3–4, 1999, p. 127–154.
- Certains problèmes concernant les vestiges médiévaux de Drobeta–Turnu Severin*, Dacia N.S. 43–45, 1999–2000, p. 159–182.
- Aspecte ale cercetării evoluției unor centre urbane medievale din Țara Românească*, Historia Urbana 9, 1–2, 2001, p. 3–11.
- Voinești, com Voinești, jud. Dâmbovița*, CCA, campania 2001, Buziaș, 2002, p. 336 (în colaborare).
- Imaginea unor orașe medievale din Țara Românească reflectată în izvoare literare și rezultată din cercetări arheologice*, Historia Urbana 10, 1–2, 2002 (2005), p. 45–61.
- Descoperiri monetare la Curtea Domnească din Târgoviște*, CN 8, 2002, p. 309–322 (în colaborare).
- Vestigii din zona vechii reședințe voievodale de la Câmpulung*, RMI, 70–72, 2001–2003, p. 41–57.
- Probleme arheologice privind cea mai veche etapă de construcție a cetății Turnu*, în I. Căndea, V. Sîrbu, M. Neagu (eds.), *Prinos lui Petre Diaconu la 80 de ani*, Brăila, 2004, p. 589–600.
- Archäologische Belege für die mittelalterlichen Städte verschiedener Gebiete. Walachei / Repere arheologice privind orașele medievale ale diferitelor zone. Țara Românească*, în Paul Niedermaier (ed.), *Quellensammlung zur Frühgeschichte der Stadt in Rumänien (bis 1301) / Izvoare privind istoria timpurie a orașelor din România (până în anul 1300)*, „Elenchus Fontium Historiae Urbanae, Volumen Tertius, Pars Tertia; Acta Collegii Historiae Urbanae Societatis Historicorum Internationalis”, București, 2005, p. 111–125 / p. 208–224 (= Historia Urbana 13, 1–2, 2005, p. 108–121).
- Câmpulung, jud. Argeș. Punct: Mănăstirea Negru Vodă, str. Negru Vodă, nr. 64*, CCA, campania 2004, Jupiter – Mangalia, 2005, p. 105–107 (în colaborare).
- Observații arheologice privind pridvorul bisericii „Radu Vodă” din București*, BCMI 12–16, 2001–2005, p. 58–67.
- Cercetări arheologice efectuate în 2002–2004 la ansamblul fostei reședințe domnești – Mănăstirea „Negru Vodă” din Câmpulung*, StudComCâmpulungMuscel 8, 2005, p. 19–43 (în colaborare).
- Cercetarea arheologică a civilizației urbane din Țara Românească și perspectivele sale*, Historia Urbana 14, 1, 2006, p. 3–20.
- Considerații privind cercetările arheologice de la Câmpulung*, Argeșis 15, 2006, p. 143–152.
- Cercetări arheologice la Câmpulung, în zona vechii reședințe domnești (2000–2005)*, MCA S.N. 2, 2000–2006, p. 95–141 (în colaborare).
- Câmpulung, jud. Argeș. Punct: Mănăstirea Negru Vodă, str. Negru Vodă nr. 64*, CCA, campania 2005, Constanța, 2006, p. 123–124 (în colaborare).

Săpături arheologice la monumente din Câmpulung, SCIVA 57, 1–4, 2006 (2007), p. 71–89.

Unele considerații privind începuturile orașului Câmpulung și ale curții domnești, Historia Urbana 16, 1–2, 2008, p. 29–35.

Les églises dans les villes de la Valachie (XIII^e–XVI^e siècles), Historia Urbana 17, 2009, p. 25–32.

În căutarea urmelor reședinței domnești de la Câmpulung, Argesis 19, 2010, p. 9–20.